

ne moremo biti zadovoljni. Tako se sedaj ne sme več pisati, kakor je pisana naša »fizika«. Želeli bi, da pošlje odbor družbe sv. Mohorja knjigo kakemu strokovnjaku v jezikoslovno oceno in popravo, predno jo izda. V taki obliki pač ne sme iziti drugi zvezek, to je — kolikor vem — mnogih sodba. Gospodu pisatelju smo hvaležni, da se je lotil trudapolnega dela, tudi priznavamo radi njegovo zaslugo, a zamočati nismo hoteli svojih mislij v prid stvari same in tako važne družbe sv. Mohorja.

„Jezičnik“. Svitoslav i Danica. Spisal J. Marn. XXIII. leto. S sliko L. Jerana. V Ljubljani. Natisnila in založila J. R. Miliceva tiskarna 1889. Lex. 8°. Str. 99. Cena 1 gld. — Navadno sicer velja: »Ne hvali človeka pred smrtjo!« A gospoda pisatelja je napotil važen razlog, da je postavil spomenik še živemu slavljencu. Kot tovarišu in prijatelju so mu znane mnoge razmere, mnoge podrobnosti, katere bi se pozabile ali do cela izgubile, ako bi jih ne bil spravil on v javnost. Sploh pa, ako je tudi kaj hvale v teh listih, ne daje hvale slavljencu pisatelj, ampak dadó jo dela, katera pisatelj kaže. Ta dela so res mnogoštevilna. Gospod pisatelj navaja 31 knjig in knjižic, katere je izdal, ali katere je pomagal izdati Jeran — Svitoslav, urednik »Zgodnje Danice«, od leta 1855. Hotel je oznanjevati v Afriki luč sv. vere (1854), deloval je mnogo kot mašnik za duševno srečo mladine in tudi odraslih Slovencev in ne-Slovencev raznih jezikov, deloval je in deluje kot ljubeč oče za dijake. Tak mož je pač vreden, da ga poznamo, ne da bi ga hvalili — hvala je jalova —, ampak da bi se od njega učili. V tej knjigi vidiš Monsignora Luko Jerana — Svitoslava, ljubljanskega kanonika, po obrazu in po delih.

Red v tej knjigi je popolnoma časosloven; začeni s kratkim životopisom (rojen je Jeran 16. oktobra 1813 v Javorjah) kaže nam knjiga od leta do leta Jeranove spise, omenja pa tudi druga njegova dela. Izmed posameznih znamenitejših spisov podaje nam knjiga kratke, a vrlo izbrane posnetke. Tako je v knjigi res celotni duh Jeranov, da ga lahko vsakdo spozna »iz čistega vira«.

Točnost, natančnost in popolnost gospoda pisatelja v književnih poročilih in opisih so znane. Podpisani ocenjevalec ni imel časa, da bi bil primerjal od začetka do konca to knjigo z letniki »Zgodnje Danice«. Zato nima pravice v tem oziru soditi. A iz knjige same ni mogel povzeti stvarnih hib. Sodba pisateljeva je kratka, jasna.

Dandanes pišejo mnogo in pisatelji se mnogokrat ponavljajo. Tudi Jeran se je ponavljal. A vendar je malo slovenskih pisateljev, ki bi bili v izvirnosti njemu enaki. V obliki imenujemo to izvirnost lahko — prirodnost. Nemeč bi rekel, da je pri njem vse »urwüchsig«. Ko sem bil mlajši, smejal sem se njegovim krepkim izrazom, sedaj jih mnogokrat občudujem. In ta njegova posebnost ima veliko pomena za naše slovstvo. Marsikateri pisatelj dobro vé, kaj je v tem in onem slučaju resnično in pravo, a ne more se premagati, da bi tudi povedal. A v slovstvu

naj velja resnica in odkritost. Rečemo lahko, da prav to oznanja, brani in kaže vseskozi Jeran. Kar mu ne ugaja, to graja in biča. Svojo modrost, svoja pravila pa zajema kot katoliški duhovnik vseskozi iz vere. O njem bi se lahko reklo: J. ex fide scribit.

Nekaterim se zdi pisava Jeranova preostra, beseda pretrpka. No, o tem ne bodemo sodili že sedaj. Kdor premišlja o pisateljih, vé, da imajo različne darove, in kakoršni so, tako tudi pišejo. Krivično bi bilo šteti v zlo vsako ostrejšo in odkritejšo ali rezko besedo. Vendar nekaj moramo enako zahtevati: naj namreč pisatelj, kateremu je dal Bog ostrejšo pero, kakor mu je dal tudi tršo naravo, nikar ne nategne vsakega drugega pisatelja na svoje kopito, naj ne tirja, da morajo vsi taki biti. Vsak po svoje, ostrejšo in milejšo, kakor kdo zna, a vse v lepem soglasju v božjo čast.

Kaj je bila »Danica« slovenskemu narodu, to bodo sodili boljše in ugodnejše potomci, nego sodijo mnogi sedaj. Zgodovinar dvajsetega stoletja se bode oziral kot na najboljši vir kulturne in cerkvene zgodovine slovenske na »Zgodnjo Danico«.

Da je gospod pisatelj po svojem duhu soroden s slavljencem, to se vidi na vsaki strani. Da bi tudi životopisec njegov mogel kdaj našteti »Jezičnika« toliko letnikov, kolikor jih je »Zgodnje Danice«!

Dr. Fr. L.

Knjige „Slovenske Matice“.

Po onih načelih, katere smo že mnogokrat izrazili o »Slovenski Matici«, ocenjevali bodemo »Matičine« knjige za lansko leto in začenjamo iz lahko umevnega razloga z zabavno, torej najložjo knjigo.

„Frana Erjavca izbrani spisi“. Uredil Frančišek Levec. Drugi del: Životopis Frana Erjavca. Potopisi. Spisi prirodopisne vsebine. Dodatek. V Ljubljani 1889. Tiskal J. R. Milic. 8°. Str. XXVIII. + 286. — Zabavne knjižnice V. zv. Morebiti nam bode sreča toliko mila in prostor našega lista tako prijateljiv, da podamo čitateljem študijo o Franu Erjavcu. Tu se oziramo samo na knjigo, katero je podala »Matica«. Kolikor smo dosedaj slišali sodeb o tej knjigi, glasile so se ugodno. Na čelu knjige je životopis pokojnikov; pisal ga je urednik sam. Bil je pa tudi sposoben za to, ker je ž njim dalje časa živel, mnogo občeval in bil v prijateljski zvezi. Erjavčeva doprsna slika nam kaže kaj primerno moža, katerega slavi živo pisan životopis. — I. Pot iz Ljubljane v Šiško. (1859.) Ta spis na šestih straneh nekoliko smeši potopise tiste vrste, ki razkazujejo svoje znanje, pa pri vseh obilnih črticah ne povedó nič novega, ampak le znane reči iz kakega večjega spisa. — II. Kako se je Slinjarju z Gólavca po svetu godilo. (1859.) Erjavce tu (str. 11—18) popisuje potovanje polza Slinjarja z Gólavca. Ta opis je zopet satira na potopise, pa v drugi obliki. Zhada one, ki komaj čez domač prag stopivši že popisujejo šege in navade ljudij vsakemu znane. — III. Jedna noč na Kumu. (1862.) Ta potopis ima enajst strani (21—31). Popisana je pot

kolikor je meni znana, prav; na Kumu še nisem bil, torej ne vem, kako je gori, a skoro vsi kumski romarji so pripovedovali enako. Na mestu sv. Miklavža je sv. Jošt v cerkvi. Spis ima nekaj pesniškega in je poln domačega humorja: ne rečem, da bi noč na Kumu ne bila romantična, a za mnoge je pa sitna in škodljiva. Za manjše potopise bi utegnil biti ta opis vzorec. — IV. *Gostba v Mazinu*. (1868. — Str. 35—43.) Glavna stvar v tem spisu je »proščenje«, po naše semenj ali »žeganje« na Mali Šmaren pri razkolnem popu v Mazinu. Živa podoba! V revnih razmerah živi razkolni duhovnik, to se vidi na borni obleki, hišni opravi itd., vendar gostoljuben je. Njegov katoliški sosed, rudnopoljski župnik, je v enakih denarnih razmerah, njegova zunanost je mnogo prikupljivejša. Od kod to izvira? Pisatelj nam tega ne pové; jaz pa mislim, da je to v duhu katoliške vere. Zato katoličanom dobro dé tak popis, in priča o zdravem katoliškem srcu pisalčevem. — V. *Na kraški zemlji*. (1877. — Str. 47—56.) Jako mičen spis o kraški čitalnici in njeni »besedi«. Kar nam tu pripoveduje tako domače in prijateljsko, to je pač le svetla stran naših čitalnic: imajo še drugo — senčno — stran, in ob to samo rahlo dregne pisatelj. — VI. *Med Savo in Dravo*. (1878, 1879. — Str. 59—154.) Ta potopis je najobširnejši. Pisatelj kaže v njem res bogato znanje, vendar nas ne muči nikdar z vsakdanjimi rečmi. Največ prostora je odločenega (21 str.) popisu Zagreba; kdor ga bere pazno, res spozna Zagreb. Dalje je opisana na 14 straneh zgodovina hrvatska zadnjega veka dosti dobro; devet strani je odločenih občevalnemu jeziku in zadrugi posebej. V naslednjih nam pa riše razne navade in šege hrvatske, ki niso po vsem hvale vredne; govori o gospodarstvu pa raznih strokah, o delovanju raznovrstnih oblastnij. Človeku se milo stori, ko vidi, da Hrvate tare Madjar in brat pomaga brata zatirati. Naposled se vozimo od Siska do Gradiške po Savi in ko smo obiskali še razne toplice, poslovimo se od potnega spremljevalca. — Spisi prirodopisne vsebine so: I. *Mravlja*. (1858. — Str. 159—168.) Življenje in delovanje mravlje je popisano prav domače in zelo mično. — II. *Rastlinske svatbe*. (1877. — Str. 171 do 186.) V obliki pisem razklada pisatelj jasno in prijetno veliko čudo rastlinskega oplojevanja. Znamenita je terminologija. Slovniške drobtine: zadati = zastaviti, prekat = predal, neizcrpen = neizzajemljiv, vzmet = pero v urah, neródna = nerodovitna. — III. *Rak*. (1881. — Str. 189—216.) Z zdravim humorjem osoljen spis o raku in njegovem povodnjem življenju. — IV. *Živali popotnice*. (1860. — Str. 219—227.) Tukaj nam podaja mnogo zanimivih kratkih črtic o živalih, ki se selijo v druge kraje. — V. *Žaba*. (1863. — Str. 231—235.) in VI. *Velblod*. (1860. Str. 239—243.) Oba spisa slikata kratko življenje žabe in velbloda v prijazni obliki. — VII. *Vulkanske moči*. (1858. — Str. 247—261.) Tu nam razvija teorijo o potresih, ki so v zvezi s podzemljskim ognjem in z vulkani. Popis ima mnogo primer in vzgledov; poučen in zanimiv je. (Slovične drobtine: vlastitost — lastnija, prekaša =

prekosi večkrat). — VIII. *Odkod izvirajo gliste in kako se izpreminjajo*. (1865. — Str. 265 do 279.) Dober in mičen pouk o trakulji, kako nastane iz ikre, in kako se množi zarod trakuljin. — Za dodatek: *Božični večer na Kranjskem*. (1877. — Str. 283—286.) Kratka pa jako mična slika iz kmečke hiše. Iz teh spisov se vidi, kako vsestransko je sokal pero rajni profesor Erjavec, kako je poznal domovino in bližnjo nam Hrvatsko, kako je znal misli svoje vlivati v lepo obliko in govoriti pristrčno. — Ta knjiga je živa slika Erjavčevega duha, kakor je lanska slika njegovega srca. dr. J. J.

HRVATSKO SLOVSTVO.

Zagreb, 11. februarja.

Dragi! Predpust, veseli, bučni (šumni) predpust, kateri pošilja marsikateremu v žep med petice požrešno kugo in katerega je marsikoje staro dekle pričakovalo teže, kakor pričakuje delavni kmetič plodovite jeseni, ta veseli predpust se približuje zvršetku. Ne morem se baš pohvaliti, da sem se tega predpusta ne znam kako zabavljati; čepel sem skoraj vedno doma in se ogibal norčavih zabav. A tudi razjezil sem se dobro na vse te veselice. Naš ban namreč je priredil sijajen ples svojim častilcem. Dolgo sem se že veselil tega plesa, uverjen sem bil povse, da bodem tudi jaz pozvan; a goljufal sem se. Razjezilo me je to, povem ti, in odločil sem se, da se ne udeležim nobene veselice. In tako je tudi bilo. Stisnil sem se v kót in prezrl vse posvetne zabave in veselja vedno vsevega Zagreba.

Dèťe vendar! To sem gledal, ko sem prejel zadnjo številko »Dom in Svet-a«. Le suknje je še potreboval, in sedaj jo ima in lahko se vanjo zavije, kadar ga bode na daljnem potu ulovil dež, a morda tudi mraz. Kaj bi popotnik brez popotne suknje? —

Da, ker govorim baš o »Dom in Svet-u«, naj ti povem, da imajo tudi Hrvati svoj »Dom i sviet«. Star je baš toliko, kolikor naš. Skoraj bi človek mislil, da so se dogovorili kumovi na krstu, ali jaz znam izvestno, da ni tako, ker se oni niti ne poznajo. Hrvatski »Dom i sviet« je mogočen gospod, ki je čvrsto uverjen — a to, če je treba, tudi vsakemu pové, — da je on prvi list na slovanskem jugu, da je on najboljši in zato tudi najbolj priljubljen v vsaki hrvatski hiši. To so lepe besede, prijatelj, a diše nekoliko poznanem slovenskem pregovoru: — »Lastna hvala se pod mizo valja.« — Vsekako zasluži »Dom i sviet«, da se nekoliko z njim seznaniš: zato bode pa dobro in povse umestno, če vsaj malo odgrneva ono tajinstveno zagrinjalce, s katerim si prikriva še bolj zanimivo lice in da pokukava nekoliko tudi v njegovo notrinjo.

Znano je, da imajo Slovani neki naravni nagón, da se posebno veselé svojih listov, ali žalibog le ob njihovem porodu, ker sicer bi jih boljše podpirali, kakor jih podpirajo. Kakor drugi Slovani, tako imajo tudi Hrvati precejšnjo mérico tega nagóna. Zato se je pojavila pred nekimi letmi na hrv. književnem polju: „**Hrvatska Vila**“, katera je i po slikah i po vsebini lepo